

IV. JURISPRUDENȚĂ

ART. 8 DIN CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI ÎN CAUZA JARNEA ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

Art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului statuează faptul că *„orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului și a corespondenței sale”* și că *„nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei ori protejarea drepturilor și libertăților altora”*.

-Rezumat-

I. Faptele

Reclamantul, I. J., cu dublă cetățenie, româno-americană, s-a plâns Curții Europene a Drepturilor Omului în privința dificultăților procedurale întâmpinate în accesarea propriului dosar de securitate întocmit de fostele servicii secrete ale regimului totalitar român.

Reclamantul s-a adresat Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS) privind accesul la propriul dosar și deconspirarea poliției politice. La data de 19 aprilie 2001, Serviciul Român de Informații a predat un dosar personal al reclamantului, iar CNSAS l-a informat pe reclamant la 29 mai 2001, că a fost identificat un dosar cu numele său și că îl putea consulta. Reclamantul a consultat dosarul la 27 iunie, 13 iulie, 14 august și, respectiv, 16 noiembrie 2001. Dosarul care i-a fost prezentat pentru consultare avea 4 foi, dintre care două erau numerotate 355 și 356. Unul dintre documentele predate, o notă de două pagini intitulată „nota nr. 5” și având numărul de pagină 355, conținea o descriere a activităților reclamantului din data de 6 octombrie 1965. Nota începea cu o descriere detaliată a chipului și corpului reclamantului era

însoțită de o fotografie și continua cu descrierea minuțioasă a activităților reclamantului de la ora 9,30 până la ora 15,50. (...) Unul dintre celelalte documente înmânate era o decizie administrativă datată 27 octombrie 1966, care includea o secțiune denumită „tabel anexă”. Decizia dispunea păstrarea în arhive a dosarului referitor la reclamant, menționând pe scurt „materialul compromițător”, respectiv că, „în cursul anului 1965, [reclamantul] a vizitat legația engleză”. Mențiunea scrisă de mână, „fișă + căut./[sau cart.]”, apărea în partea de sus stânga a paginii cu nr. 355. Potrivit reclamantului, al doilea cuvânt din mențiunea respectivă, „cart.”, ar fi abrevierea cuvântului „cartotecă”.

Reclamantul a considerat că dosarul său nu era complet, având în vedere numerotarea paginilor și absența unor mențiuni esențiale, precum perchezițiile domiciliare la care fusese supus, iar în acest sens a depus mai multe cereri la CNSAS în care se plângea de aceste aspecte și contesta conținutul dosarului său. Totodată, reclamantul a solicitat ca CNSAS să ateste, printr-un document oficial, faptul că dosarul său nu era complet și că informațiile incluse acolo erau „denaturate”.

La data de 7 ianuarie 2002, CNSAS i-a răspuns că nu era în măsură să se pronunțe asupra alegațiilor conform cărora cel puțin 354 de pagini lipseau din dosarul său, pe motiv că SRI îi predase un dosar care nu avea decât cele 4 pagini pe care le-a putut consulta.

Reclamantul a făcut alte contestații la care în data de 18 iunie și 1 octombrie 2002, CNSAS i-a răspuns cum că dosarul îi fusese predat de către SRI și că, referitor la alegațiile privind caracterul incomplet și denaturat al informațiilor din dosar, considera că era vorba despre „convingeri personale” ale reclamantului, care „nu erau relevante”. În ceea ce privește contestațiile formulate de reclamant cu privire la mențiunile inexacte din dosarul său, CNSAS i-a răspuns, la 18 decembrie 2003,

că nu îi putea indica numele persoanelor implicate în activitatea de supraveghere, în măsura în care identitatea acestora nu fusese stabilită cu certitudine. De asemenea, CNSAS l-a informat pe reclamant că în arhive nu s-a mai găsit niciun alt document cu informații suplimentare în privința lui. CNSAS l-a informat și asupra faptului că Serviciul de Informații Externe și Serviciul de Arhive și Documentare Militară îi comunicaseră că nu aveau dosare care să îl privească.

Conform corespondenței din data de 25 martie 2004, ca răspuns la întrebarea reclamantului referitoare la modalitatea de numerotare a paginilor și conținutul real al dosarului său, CNSAS i-a răspuns că dosarul său a fost predat de SRI și conținea doar cele 4 foi după care putuse face copii în urma consultării, astfel că reclamantul a solicitat o audiență în fața Colegiului CNSAS. Potrivit afirmațiilor sale, audiența a avut loc la 11 noiembrie 2004 și a fost înregistrată, însă nu a obținut niciodată înregistrarea respectivă.

La 15 aprilie 2004, reclamantul a introdus în fața Curții de Apel București o acțiune împotriva CNSAS și SRI pentru constatarea lipsei unor foi din dosarul său și a faptului că dosarul reprezenta un „fals”. Totodată, reclamantul a solicitat ca CNSAS să îi dea un răspuns referitor la ilegalitățile comise în legătură cu dosarul său. În fața curții de apel, SRI a invocat lipsa calității sale procesuale pasive, invocând faptul că trimisese la CNSAS toate documentele referitoare la reclamant. În susținerea acestei excepții, s-a bazat pe corespondența din 25 martie 2004 cu CNSAS. De altfel, prin încheierea din data de 10 mai 2004, curtea de apel a admis excepția invocată de SRI și i-a retras calitatea de pârât în proces. Prin Hotărârea din 31 mai 2004, Curtea de Apel a respins acțiunea reclamantului, constatând în baza corespondenței dintre reclamant și CNSAS, că acesta din urmă îi pusese la dispoziție toate informațiile referitoare la el aflate în posesia consiliului. Cu privire la susținerile reclamantului referitoare la caracterul incomplet și denaturat al informațiilor incluse, instanța a considerat, în baza corespondenței menționate, că CNSAS nu putea fi considerat responsabil în acest sens. Reclamantul a formulat recurs împotriva hotărârii contestând

excluderea SRI din procedură, precum și motivele reținute de curtea de apel pentru a-i respinge acțiunea și imputând curții de apel refuzul acesteia, prin interpretarea dată dispozițiilor Legii nr. 187/1999, de a sancționa abuzurile regimului anterior. Înalta Curte de Casație și Justiție a respins recursul prin Hotărârea definitivă din 15 aprilie 2005, hotărând că excluderea SRI din proces era justificată de art. 20 din Legea nr. 187/1999. De asemenea, în baza aceleiași corespondențe dintre reclamant și CNSAS, Înalta Curte a considerat că CNSAS își îndeplinise obligațiile care decurgeau din legea menționată și că motivele reținute de curtea de apel erau întemeiate. În cele din urmă, Înalta Curte a considerat că reclamantul ar fi putut contesta răspunsurile la corespondența sa în fața Colegiului CNSAS, în temeiul dispozițiilor art. 14 din legea citată.

La data de 1 aprilie 2010, CNSAS adresează o scrisoare reclamantului cu precizarea că listele numelor reale ale cadrelor și pseudonimele acestora nu au fost comunicate CNSAS iar la 21 aprilie 2010, CNSAS îl informează pe reclamant că în urma verificărilor în arhive și a primirii unor arhive noi se identificase un microfilm, creat de fosta Securitate, în care numele său apărea pe 67 de pagini adresând reclamantului invitația de a-l consulta. Din scrisoarea din 22 iunie 2010 adresată de CNSAS agentului guvernamental la Curte reiese că reclamantul a consultat dosarul respectiv la 3 mai 2010. Potrivit reclamantului, conținutul microfilmului era deteriorat în proporție de 85%, astfel încât lecturarea acestuia era aproape imposibilă. În aceeași scrisoare, CNSAS preciza că, deși Serviciul de Informații Externe (SIE) menționase că nu a identificat documente referitoare la reclamant, la sfârșitul anului 2006 trimisese totuși la CNSAS un dosar referitor la acesta. De asemenea, CNSAS a mai precizat în scrisoare că nu era complet exclus să se găsească alte documente întocmite de fostele organe de securitate, inclusiv referitoare la reclamant. Dificultatea identificării dosarelor provenea, potrivit CNSAS, de la numărul foarte mare de dosare primite mai ales în perioada 2005–2006, respectiv 1.601.010 dosare, precum și de la lipsa unor liste de inventar al dosarelor. CNSAS a mai precizat că legea nu impunea

niciun termen pentru identificarea dosarelor, dar că, în pofida unor inconsecvențe între răspunsurile primite în timp din partea altor instituții precum SRI și SIE, făcea eforturi să își îndeplinească obligațiile legale. La 23 august 2010, reclamantul a obținut de la CNSAS copia celor 172 de pagini din propriul dosar.

CNSAS a pus la dispoziția reclamantului dosarul tatălui său care include, printre altele, copia unei scrisori olografe a reclamantului, datată 29 noiembrie 1961 și adresată tatălui său. În scrisoare, reclamantul, care la vremea respectivă își satisfăcea stagiul militar obligatoriu, descria în mod critic condițiile din cazarma în care se afla. „Note de sinteză” ale dosarului fac o amplă referire la scrisoarea reclamantului și concluzionează că reclamantul era nemulțumit de stagiul său militar, că exagera și denatura descrierea condițiilor de viață din cazarmă, făcând remarci negative la adresa cadrelor militare, denumite „inamici din interiorul cazarmii”. Potrivit notelor, atitudinea reclamantului demonstra o educație familială dușmănoasă față de regim. Respectiv note indicau, de asemenea, conținutul scrisorilor adresate reclamantului de tatăl său și corespondența lui cu alte persoane.

II. Dreptul și practica internă relevantă

Dispozițiile legislative relevante în materie de acces la propriul dosar întocmit de fostele servicii de securitate ale regimului totalitar, precum și dispozițiile referitoare la datele cu caracter personal sunt prezentate în hotărârile Haralambie împotriva României (nr. 21.737/03, pct. 31–40, 27 octombrie 2009), Rotaru împotriva României [(MC), nr. 28.341/95, pct. 31–32, CEDO 2000-V] și Petrina împotriva României (nr. 78.060/01, pct. 17–18, 14 octombrie 2008), precum și în Decizia Rad împotriva României [(dec.), nr. 9.742/04, pct. 24–29, 9 iunie 2009].

Conform art. 20 din Legea nr. 187/1999, CNSAS este însărcinat să primească în gestiune toate documentele privitoare la exercitarea drepturilor prevăzute de această lege, cu excepția celor care privesc siguranța națională. În conformitate cu alin. (2) al membrii CNSAS au acces neîngrădit la arhivele vizate de lege pe

întreaga perioadă în care au fost păstrate de SRI sau de alte instituții. Potrivit art. 20 alin. (3), SRI, Ministerul de Interne, Ministerul Justiției și Ministerul Apărării Naționale, Arhivele Naționale și orice alte instituții care dețin asemenea documente sunt obligate să asigure acest drept de acces și să le predea la cererea Colegiului CNSAS.

III. Constatările Curții: încălcarea art. 8 din Convenție

Curtea a constatat că cererea nu este în mod vădit nefondată în sensul art. 35 § 3 din Convenție.

Prin hotărârea din 19 iulie 2011,¹ definitivă la 19 octombrie 2011, Curtea a hotărât că interesul reclamantului de a avea acces la conținutul propriului dosar ține de „viața privată” în sensul art. 8 § 1 din Convenție, cu atât mai mult cu cât legislația internă prevede expres un astfel de acces. Curtea reamintește consacrarea dreptului persoanelor interesate de acces la „toate informațiile relevante și corespunzătoare” care le privesc, printr-o procedură efectivă și accesibilă Curtea observă că reclamantul a avut acces la o parte din dosarul personal încă din 2001. Având doar 4 foi, din care două erau numerotate 355 și 356, această numerotare, precum și cronologia și conținutul documentelor (supra, pct. 12–14) erau de natură să indice că dosarul era mai voluminos decât cele 4 foi prezentate reclamantului. Faptul că reclamantul a primit, la 23 august 2010, o copie a 172 de pagini suplimentare din dosarul său a confirmat caracterul incomplet al dosarului care i-a fost prezentat în 2001. Curtea reamintește că legislația internă, respectiv art. 1 din Legea nr. 187/1999, art. 1 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 24/2008 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității, care a înlocuit-o, consacră dreptul fiecărui cetățean român de a avea acces la propriul dosar întocmit de Securitate și la alte documente și informații care privesc propria persoană. În plus, art. 20 din Legea nr. 187/1999, precum și art. 31 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 24/2008 prevăd că SRI și alte instituții care dețin

¹ Publicată în M. Of., nr. 38 din 17 ianuarie 2012, Partea I.

arhivele în cauză sunt obligate să garanteze dreptul de acces la respectivele dosare și să le predea la cererea CNSAS. Această procedură implica intervenția mai multor instituții, începând cu SRI și alte instituții care dețin arhivele în cauză, și a CNSAS, care ar trebui să asigure accesul efectiv al persoanelor în cauză la propriile dosare. Problema care trebuie stabilită este dacă în cazul reclamantului această procedură a fost efectivă.

Curtea constată că instanțele naționale au refuzat nu numai să angajeze, ci chiar să examineze eventuala răspundere a SRI în legătură cu lipsa de diligență invocată la predarea dosarelor. În plus, conform jurisprudenței constante a instanțelor naționale, acțiunile împotriva SRI au fost respinse din cauza lipsei calității procesuale pasive a SRI, astfel încât orice demersuri ulterioare pe lângă această instituție erau zădărnice. De asemenea, Curtea a observat că, în decursul acestei perioade, reclamantul a primit răspunsuri evazive și incoerente.

Curtea a considerat că statul nu și-a îndeplinit obligația pozitivă pe care o avea, aceea de a oferi reclamantului o procedură efectivă și accesibilă care să îi permită accesul într-un termen rezonabil la toate informațiile relevante referitoare la persoana sa, care fuseseră strânse de fosta Securitate și care se aflau încă în posesia autorităților. Prin urmare, a fost încălcat art. 8 din Convenție.

Având în vedere art. 41 din Convenție, care prevede că „Dacă Curtea a declarat că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă”, Curtea consideră că reclamantul a suferit un prejudiciu ca urmare a riscurilor practicii administrative a CNSAS și serviciilor de informații care dețineau arhivele fostei Securități în legătură cu persoana sa. Deși reclamantul a solicitat pentru acoperirea prejudiciului moral suma de 400.000 de euro, Curtea a considerat că deficiențele procedurii de acces la propriul dosar și mai ales faptul că au trecut mai mulți ani până când a avut în sfârșit acces la dosar au cauzat reclamantului suferințe și o stare de incertitudine care nu pot fi

compensate printr-o simplă constatare a încălcării, acordându-i suma 5.000 EUR cu titlu de prejudiciu moral.

IV: Opinie concordantă

În opinia concordantă se arată că dincolo de obligațiile impuse de legislația națională și de cea specifică, referitoare la dreptul la respectarea vieții private în interpretarea Curții, o obligație generală revine statelor în cadrul tranziției de la un regim totalitar la un regim democratic: este vorba despre conservarea arhivelor care înregistrează trecutul, precum și modul de funcționare a regimului totalitar. Obligația este valabilă față de societate în ansamblul ei, dar și față de fiecare din membrii acesteia.

Administrarea și conservarea corespunzătoare arhivele fostelor servicii de securitate este necesară pentru a permite societății să avanseze. Cu alte cuvinte, implicațiile acestea depășesc dreptul individului în cauză, aplicându-se dreptul inalienabil al fiecărui popor de a cunoaște adevărul despre trecutul său.

V. Comentariu

Remarcăm faptul că împiedicarea exercitării dreptului de acces la dosarul întocmit de fosta Securitate și deținut de serviciile secrete reprezintă o încălcare gravă a dreptului la viață privată.

Dreptul de acces la informațiile colectate de servicii presupune accesul la toate documentele autorităților publice, care au participat la elaborarea dosarului de Securitate.

În acest sens, este important de evaluat rolul SRI și al altor servicii de informații în gestionarea și predarea arhivelor fostei Securități CNSAS.

Pe de altă parte dreptul de acces la dosarul întocmit de fosta Securitate trebuie să se realizeze într-un termen rezonabil de timp.

În cazul unei imposibilități obiective de prezentare a anumitor documente incluse în dosarul respectiv, reclamantul ar fi trebuit să fie informat despre motivele imposibilității respective.

I.C.V.